(יכול אפילו חלה. כתוך שם יהא חייב להשלים ימי חלוי: פ"ל ובשביעית יצא. ואפילו לא עבד שם [1] שלימים): **ופגע בו יובל.** לאחרי כן לממרת: **בעומד מעבד מחט.** כאלו היה עומד מעשה קל כתפי לעיל כל שם אינו חייב להשלים להשלים עבד ליה מלתא: **מעשה מחט.** תופר: **חלה ד' ועפר"ן.** להכי קתני כי חלה שלש אינו משלים חלה יותר מכמה כל שם והוא חייב להשלים: **מכל מין ומין.** מלמלך ומגרנך ומיקבך [2] שהוא ה' שלשים מכל אחד שהן ט"ו שלשים ולקמיה פריך מינה מתא לאשמועינן: **כשלשים של עבד.** נזק שור מועד שהרג את העבד [3] ולקמיה ילף טעמא: **לחמשים של ערכין.** הוא ערך גדול שבערכין [4]: **מינה מתא לאשמועינן.** כשלשה מינין של חמש הוו להו ט"ו: **הא קמ"ל כו'.** להכי תני שהן חמש עשרה לאשמועינן דלא קפיד מאן מחמש מכל מין לא קפיד אלא בזיר ליה מהאי וטפי ליה מהאי ליה לן בה: **ריקם.** לא תשלמנו ריקם (דברים טו) וכפדיון הבן כתיב (שמות לד) וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם: **אי כתיב ריקם נכסוף.** הענק תעניק לו מצאנך מגרנך [5] מיקבך ולא תשלחנו ריקם כדקתמרת: **ריקם מעיקרא.** קודם הענק תעניק שלי ריקם כו': **מעונה רחים.** לילית [6] שהיא כסף [7]: **אשר ברכך.** סיפא להענק תעניק הוא ללמדך שמדרום המקרא לדרוש ולא למעט: **נחיה נחיה.** כתיב הכא [8] תתן לו וכתיב התם בנזקי עבד כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו (שם כא): **ונילף נחיה נחיה מעבד הדא דתפשתה מרובה כו'.** כולה הדא קושיא היא על עבד מעבד הוה ליה למילף: **מיכה מיכה גמר.** מין מדם דן ג"ם מעצמו [9] ומסורה היא למשה מרבותיהם ומסיני [10] מין מיכה נכתבה בג"ם [11] ככל דבר הלמד מחבירו. ועל השתא דהוה ממרינן דרבי שמעון גמר מרבית דענינת הענק נדרש בג"ם הוה פרכינן ג"ם מנא ליה לגמר מנתינה דערכין נגמר מנתינה דעבד מג"ם מיטמרין לתרוצי ג"ם דר' שמעון נלמ ג"ם דענינת גמר מלא למיכה כתיב בעבד (ויקרא כה) וכי ימוך וכתיב בערכין (שם כז) ומסר מך הוא: **דיינו דכתיב נלמ גורן ויקב.** למימר שדי ג"ם מכל חד מיניהו דהוו להו ט"ו: **למה לי.** הוחיל וסופו לרבות כל דבר מאשר ברכך: **נגלל נרמה.** נלמ פרס ורפס וכן גידולי קרקע: למעוטי מיכה גמר בשלמא לר' מאיר היינו דכתיב צאן גורן ויקב אלא לר' יהודה ורבי שמעון האי צאן גורן ויקב למה לי האי מיבעי ליה [8] לכדתניא יכול לא יהו מעניקין אלא מצאן גורן ויקב מנין לרבות כל דבר ת"ל אשר ברכך יי' אלהיך א"כ מה ת"ל צאן גורן ויקב לומר לך מה צאן גורן ויקב מיוחדים שישנן בכלל ברכה אף כל שישנן בכלל ברכה [12] יצאו כספים דברי ר' שמעון רבי אליעזר [13] בן יעקב אומר יצאו פרדות ור' שמעון פרדות משבחן בגופייהו ורבי אליעזר בן יעקב כספים עביד בהו עיסקא וצריכא דאי כתב רחמנא צאן הוה אמינא בעלי חיים אין [9] גידולי קרקע לא כתב רחמנא גורן ואי כתב גורן הוה אמינא גידולי קרקע אין בעלי חיים לא כתב רחמנא צאן יקב למה לי למר

(ה) **אמה** העבריה בסימנים ת"ל וכי תשלחנו. תימה לנקמיה [14] דרשינן אף לחמתך מעשה כן [15] להענקה ולמה לי תרי קראי וי"ל דמרוייהו צריכי דאי לאו לחמתך לא הוה ילפינן הענקה בחמה העבריה מוכי תשלחנו כיון דלא לשכחן הא לא ילפינן הענקה כלל ואי לא לא וכי תשלחנו מלא לחמתך לא הוה ילפינן הענקה בחמה העבריה מוכי תשלחנו כיון דלא לשכחן הא לא ילפינן הענקה כלל ואי לא לא וכי

יכול אפילו חלה ת"ל [1] ובשביעית יצא אמר רב ששת [א] הכא במאי עסקינן כגון שברח ופגע בו יובל מהו דתימא הואיל ואפיק ליה יובל שילוחו מעמך קרינן ביה ולא ניקנסיה ונעניק ליה קמ"ל אמר מר יכול אפילו חלה ת"ל ובשביעית יצא אפילו חלה כל שש והתניא חלה שלש ועבד שלש אינו חייב להשלים חלה כל שש חייב להשלים אמר רב ששת [2] בעושה מעשה מחט הא גופא קשיא אמרת חלה שלש ועבד שלש אין חייב להשלים הא ארבע חייב להשלים אימא סיפא חלה כל שש חייב להשלים הא ד' אין חייב להשלים הכי קאמר [3] חלה ד' נעשה כמי שחלה כל שש וחייב להשלים: תנו רבנן כמה מעניקים לו חמש סלעים מכל מין ומין שהן חמש עשרה סלעים דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר [ד] שלשים כשלשים של עבד ר"ש אומר חמשים כחמשים שבערכין אמר מר חמש סלעים מכל מין ומין שהם חמש עשרה סלעים דברי ר' מאיר ור"מ מנינא אתא לאשמועינן הא קמ"ל מיבצר הוא דלא מבצר ליה מהאי מנינא ואי בצר ליה מחד מינא וטפי ליה מחד מינא ליה לן בה מאי טעמא דרבי מאיר יליף [2] ריקם [3] מבכור מה להלן חמש סלעים אף כאן חמש סלעים ואימא חמש סלעים מכולהו אי כתיב ריקם לבסוף כדקאמרת השתא דכתיב ריקם ברישא שדי ריקם אצאן ריקם אגורן ריקם איקב ונילף ריקם ריקם [4] מעולת ראיה אמר קרא [5] אשר ברכך יי' אלהיך רבי יהודה אומר שלשים כשלשים של עבד מאי טעמא דרבי יהודה יליף נתינה נתינה מעבד מה להלן שלשים אף כאן שלשים ונילף נתינה נתינה [ה] מערכין מה להלן חמשים אף כאן חמשים חדא [ו] דתפשתה מרובה [7] לא תפשתה תפשתה מועט תפשתה ועוד עבד מעבד הוה ליה למילף ר' שמעון אומר חמשים כחמשים שבערכין מאי טעמיה דרבי שמעון גמר נתינה נתינה מערכין מה להלן חמשים אף כאן חמשים [ח] אימא סיפא בפחות שבערכין אשר ברכך יי' אלהיך כתיב ונילף [9] נתינה נתינה מעבד מה להלן שלשים אף כאן שלשים חדא דתפשתה מרובה לא תפשתה ועוד עבד מעבד הוה ליה למילף ר' שמעון מיכה מיכה גמר בשלמא לר' מאיר היינו דכתיב צאן גורן ויקב אלא לר' יהודה ורבי שמעון האי צאן גורן ויקב למה לי האי מיבעי ליה [10] לכדתניא יכול לא יהו מעניקין אלא מצאן גורן ויקב מנין לרבות כל דבר ת"ל אשר ברכך יי' אלהיך א"כ מה ת"ל צאן גורן ויקב לומר לך מה צאן גורן ויקב מיוחדים שישנן בכלל ברכה אף כל שישנן בכלל ברכה [11] יצאו כספים דברי ר' שמעון רבי אליעזר [12] בן יעקב אומר יצאו פרדות ור' שמעון פרדות משבחן בגופייהו ורבי אליעזר בן יעקב כספים עביד בהו עיסקא וצריכא דאי כתב רחמנא צאן הוה אמינא בעלי חיים אין [9] גידולי קרקע לא כתב רחמנא גורן ואי כתב גורן הוה אמינא גידולי קרקע אין בעלי חיים לא כתב רחמנא צאן יקב למה לי למר

כתיב גבי עבד וחד גבי ערכין ומין לומר לאשר ברכך מה מכרוכה דהיינו ערכין אם סברת לגמר מעבד משום דתפשתה מועט תפשתה ותדע דהא כי ילף מערכין מהני לאשר ברכך לאפוקי דלא נילף מפחות שבערכין כדפריך בסמוך ונילף מפחות שבערכין ומשני לאשר ברכך:

למר

ג) מגיגה ו, ב) [ויקרא כג, כג. ועי' מנ"מ], ג) מגיגה ז. סוכה ה: כ"ה ד: [יומא פ. מולין קלח. ערכין ד:], ד) [ע' יומ' יומא עב. ד"ה נעבידך], ה) [בדפו"ר: כפתוח], ו) [ע' מולין קלט: וכ"ה ד"ה אם ד"ה ת"ל ואתן את הערלה וכ"כ בתוס' הכי"ד] [עי' בכ"ם], ז) [ל"ל להו. יעב"ן], ח) ספרי פ' לפה, ט) [רבן יעקב" ליתא בספרי. ועיין בן תריה מכ"כ בזה], י) [ע' תוס' סוכה יפ: ד"ה ומקיש וגידולו וכ"ק נד: ד"ה פרי], כ) רש"י ל"ה], ל) [ל"ל שם שנים שלמות. יעב"ן], מ) [בדפים טו, יד], נ) [שמות כח, נב], ס) [ויקרא כג, ג], ע) [בדפו"ר ומיקבך, וכלשון הפסוק], פ) [מגיגה ב ע"ש, ע"ב], צ) [בדפים טו, יד], ק) [בפסוק סו ע"ש], ר) [בדפו"ר מקניו. וע"ע רש"י נזה יט ע"ב ד"ה חין], ש) [ל"ל בכל. רש"ש], ת) [ליכור זה שייך לעיל טו ע"ב], א) [בעמוד ב], ב) [בדברים טו], ג) [ל"ל ובתניא השוכר וכו' תמה ומתן לו שכרו, טועמך. (רש"ש, ע"ם)], ד) [לעיל טו ע"ש], ה) ["מקלה" ט"ס ע"ש], ו) [ל"ל בשם שנים. (יעב"ן. תם"ל)], ז) [בדפים טו, יח], ח) [ירם ה"ש], ט) [ועי' תוס' מגיגה ו. ד"ה כ' יוחנן], י) [עיין לעיל טו ע"ש ובגיטין שם ד"ה לא פנינ"ש], כ) [ל"ל ד"ה ת"ל ואתן את הערלה וכ"כ בתוס' הכי"ד] [עי' בכ"ם], ל) [ל"ל להו. יעב"ן], מ) [בדפים טו, יד], נ) [שמות כח, נב], ס) [ויקרא כג, ג], ע) [בדפו"ר ומיקבך, וכלשון הפסוק], פ) [מגיגה ב ע"ש, ע"ב], צ) [בדפים טו, יד], ק) [בפסוק סו ע"ש], ר) [בדפו"ר מקניו. וע"ע רש"י נזה יט ע"ב ד"ה חין], ש) [ל"ל בכל. רש"ש], ת) [ליכור זה שייך לעיל טו ע"ב], א) [בעמוד ב], ב) [בדברים טו], ג) [ל"ל ובתניא השוכר וכו' תמה ומתן לו שכרו, טועמך. (רש"ש, ע"ם)], ד) [לעיל טו ע"ש], ה) ["מקלה" ט"ס ע"ש], ו) [ל"ל בשם שנים. (יעב"ן. תם"ל)], ז) [בדפים טו, יח], ח) [ירם ה"ש], ט) [ועי' תוס' מגיגה ו. ד"ה כ' יוחנן], י) [עיין לעיל טו ע"ש ובגיטין שם ד"ה לא פנינ"ש], כ) [ל"ל ד"ה ת"ל ואתן את הערלה וכ"כ בתוס' הכי"ד] [עי' בכ"ם], ל) [ל"ל להו. יעב"ן], מ) [בדפים טו, יד], נ) [שמות כח, נב], ס) [ויקרא כג, ג], ע) [בדפו"ר ומיקבך, וכלשון הפסוק], פ) [מגיגה ב ע"ש, ע"ב], צ) [בדפים טו, יד], ק) [בפסוק סו ע"ש], ר) [בדפו"ר מקניו. וע"ע רש"י נזה יט ע"ב ד"ה חין], ש) [ל"ל בכל. רש"ש], ת) [ליכור זה שייך לעיל טו ע"ב], א) [בעמוד ב], ב) [בדברים טו], ג) [ל"ל ובתניא השוכר וכו' תמה ומתן לו שכרו, טועמך. (רש"ש, ע"ם)], ד) [לעיל טו ע"ש], ה) ["מקלה" ט"ס ע"ש], ו) [ל"ל בשם שנים. (יעב"ן. תם"ל)], ז) [בדפים טו, יח], ח) [ירם ה"ש], ט) [ועי' תוס' מגיגה ו. ד"ה כ' יוחנן], י) [עיין לעיל טו ע"ש ובגיטין שם ד"ה לא פנינ"ש], כ) [ל"ל

גליון הש"ס

גמ' בעושה מעשה מחט. עיין ב"ק דף פו ע"ש תד"ה שבת גדולה:

מוסף רש"י

דתפשתה מרובה לא תפשתה. כל מקום שמצאת שני דרכים, אחד מרובה ואחד מופש מועט, טוב לך לתפוס את המועט, שאפילו היה לך לתפוס את המרובה ומתפוס את המועט מפיסקת מפיסקא, שיש בכלל המרובה המועט, אבל אם מתפוס המרובה ויהיה לך לתפוס המועט, נמצאת שתפסת שלא כדין (חגיגה יז.). ויש להקשות תפוס את המועט (ערכין ד:). **תפשתה מועט תפשתה.** דמי מקשה לך תפוס את המרובה, היינו מולק על דבריך שלא מוסיף, דבכלל מרובה אינו מועט (שם. וע"י בע"ז חולין קלח. בארובה). **תלמוד לומר אשר ברכך ה' אלהיך.** מכל מה שברכך נולף (דברים טו יד).

מוסף תוספות

א. ה"ג למ"ד בכל שהוא. תוס' הכמ"ג.

תורה אור השלם

1. כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם:
שמות כא ב
2. וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם: דברים טו יג
3. הַפְקֵד תַּפְקִיד בְּשֵׂה וְאִם לֹא תַפְקִיד וַעֲרַפְתּוֹ כָּל בְּכוֹר בְּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָּנַי רֵיקָם: שמות לד כ
4. הָעָנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן לוֹ: דברים טו יד

תוס' ר"י הזקן

ובשביעית. אף בשביעית עובד היינו כשברח. **יצא.** אע"פ שנתבטל, והיינו כשהלה. ופגע בו יובל. פר"ש מיד למחרת שברח. והר"ם [עבדים פ"ב ה"ד] פירש אפילו כשהוא בורח יצא לחרות, וכ"ש אם פגע בו כשחזר ומשלים דלעולם אין לאחר יובל תשלומין. ואית דמפרשי שברח שנה קודם יובל ולאחר יובל הוא משלים כמה שברח ויוצא כשעבד שנה, [מכח] יובל שעבר. מחט. שנושה מלאכה קלה ואינו בטל מכל וכל אפילו חלה כל שש בזה החולי יצא, אבל אם אינו יכול לעשות שום מלאכה הואיל ונתבטל רוב שש ישלים. ומסתברא שאין זה הדין אלא בעבד עברי, אבל שכיר אחר אם חלה מחשב עמו כל מה שנתבטל אם מעט אם הרבה. ואיכא מ"ד דה"ה בשכיר פועל, דשכיר קרייה רחמנא.ט) **ירושלמי.** ברח וחלה, שעבד רוב שש ואם לא ברח היה פטור. לא אבשת, לא חלית. אתנשמת בפריע, (ותרפיאת) [נתרפאת] מהרה.

קם א מיי' פ"ג מהל' עבדים הלכה טו סמג עשין פז:
קמא ב ג מיי' שם פ"ג הלכה ה:
קמב ד ה מיי' שם פ"ג הל' יד סמג עשין פד ופלוגתן קנח: